

Далиборка Р. ПОПОВИЋ*

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,

Божана М. РАШКОВИЋ**

Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу

НАЦИОНАЛНО ВАСПИТАЊЕ У ФУНКЦИЈИ РАЗВИЈАЊА НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА: ДОПРИНОС МУЗИЧКЕ ПЕДАГОГИЈЕ

Апстракт: У раду се полази од питања националних интереса и вредности и значаја развијања националног идентитета за појединца и друштво. С обзиром на то да се национални идентитет, осећај припадности заједници и развија од најранијег узраста, указано је на значај националног васпитања у том процесу и његовом доприносу афирмацији вредности, са посебним освртом на чињеницу да јачи осећај националног идентитета доприноси и вишем степену поштовања других нација и развијања мултикултуралних вредности и интереса. Након истицања значаја националног васпитања у идејама педагога и социолога, разматрано је и његово позиционирање у законској легислативи и усмереност образовања у Србији на развијање националног идентитета. У том смислу, истакнуте су области које садрже фундаментална знања за развијање националног идентитета, са посебним освртом на допринос садржаја из области музичке педагогије. Иако се у теоријским оквирима националног васпитања препознаје значајан ресурс за развијање националног идентитета, намеће се питање укључивања теоријски утемељених знања у рефлексивну праксу.

Кључне речи: национално васпитање, национални идентитет, васпитно-образовни систем, култура, језик, историја, музичка педагогија.

УВОД

Национални интереси, посматрани као потреба и тежња грађана Републике Србије, имају утемељење у општим националним вредностима, који проистичу из Устава и баштине српског народа и свих грађана Републике Србије, те је потребно од најранијег узраста деци указивати на значај интереса етничке заједнице и државе у којој живе (Кершенштајнер: према: Јовановић, 2012). Како је процес глобализације видљив и у образовању, чини се да засењује идентитете нација, који су есеницијално важни за опстанак народа.

* Ванредни професор, daliborka.popovic@pr.ac.rs

** Доцент, bozana.raskovic@pr.ac.rs

Из угла васпитно-образовног система, који за тај опстанак носи велики терет одговорности, потребно је у васпитно-образовни процес укључити садржаје разних друштвених наука: књижевности и музичке уметности, као и интеграцију одабраних делова других предмета наставе и активности који могу корелирати са идентитима. Национални идентитет се темељи на „културном наслеђу и традицији, културној и уметничкој продукцији и свему ономе што учествује у колективној свести из система заједничких симбола омогућајући социјалну интеграцију и кохезију“ (Томић 2009: 27).

Знања о националној и државној прошлости, о коренима, трајању и веровању, темељ су теоријско-методолошка основа и основни садржај националног идентитета, који се формира током процеса националног васпитања. У његовој основи је „афективно-конативни процес у оквиру кога се формира национални идентитет индивидуе са јаким националним осећањима, врлинама, са чврстим националним карактером, националном свијешћу и доследним дјеловањем у духу националних интереса“ (Илић 2010: 100) и оно треба да допринесе критичком промишљању о националном контексту и његовим елементима, развијању осећања припадности њему и сагледавања његовог односа са другим националним контекстима и развијања мултикултуралних вредности. „Основу овог васпитања представљају: формирање националне самосвести; љубав према домовини и народу; јединство духовних, друштвених, економских, културних интереса; морална и духовна достигнућа народа изражена у језику, обичајима, традицији, науци, уметности, моралу и религији; спремност за одбрану слободе и интегритета, независности земље и народа, као и вера у будућност и просперитет своје земље“ (Јовановић 2012: 76).

У савременом друштвеном контексту, подизање свести о значају очувања националног идентитета је више него очигледно. Као део социјалног идентитета, национални идентитет је његов најсложенији сегмент (Радаковић 2012) и подразумева сва обележја друштва и државе по којима се разликује од других и по којима је она препознатљива. Та обележја су: језик и писмо, историја, култура и религија, те је национални идентитет обојен осећајем припадности поједица нације и друштву, а истовремено потреби и обавези његовог очувања и развијања (Мијалковић 2011).

Како се од васпитно-образовног система очекује да оспособи поједнце за деловање у том оквиру, то значи потребу истицања националног васпитања и улоге запослених у васпитно-образовном систему, тим пре што су у већој мери компетентни за образовни рад и наставу, него за остваривање сложених циљева васпитања. Једно од кључних питања, у стратегији развијања њихове компетентности, је питање повезивања и избалансираности теоријски утемељених знања и рефлексивне праксе.

О ЗНАЧАЈУ НАЦИОНАЛНОГ ВАСПИТАЊА

У светлу глобализма и педагошког плурализма у схватању васпитно-образовних вредности и оријентација које уважавају различитост и промовишу заједништво, индикативно је да се националним вредностима, битним за идентитет народа и нације, не посвећује довољно пажње.

Први доктор и један од најзначајнијих српских педагога, Војислав Бакић, је изградио теорију националног васпитања, смештајући је у контекст моралног васпитања и наглашавајући да на развијање карактера између осталог утичу раса и народност. Према његовим речима, први корак у националном васпитању треба да започне у области језика и упућивању деце на прошлост свога народа. Изражавао је дубоко уверење да учитељска школа умногоме и најбрже може да помогне свом народу (Бакић 1897). Наиме, „дубоко прожет националним осећањем и искреном жељом да помогне свом народу, Бакић је стално носио у себи неоодољиву жељу да изгради такву педагошку концепцију која ће по свом домету бити на нивоу европске педагогије, а по својој намени и карактеру у функцији потреба и специфичности развитка Србије и српског народа (Парлић Божовић, према: Арсић, Радојевић 2019: 389).

Јован Цвијић је истицао значај познавања националног идентитета за праћење понашања ученика. Заправо, он говори да карактеристике једне нације утичу на физиолошко функционисање, те да управо оне одређују унутрашње промене, које су основа разним осећањима, мишљењима и понашањима. На тај начин каже да је открио све у вези психичких особина становништва. Слично о развоју личности, говори и теорија географског детерминизма.

Српске народне песме и приповетке, које је сакупио Вук Караџић на почетку 19. века, су најзначајније збирке фолклора и дају драгоцене податке о основним особинама српског народа. Разлике у мелодијама које певају различите етничке групе одају посебну осећајност једног становништва. Такође се упознавањем историје могу утврдити карактер и интелектуалне особине једног народа. Зато је важно поред читања историјских чињеница проучавање и свих творевина, било научних, уметничких, верских, али и политичких установа. О Србима као народу много се може сазнати проучавањем периода и достигнућа у време владавине Немањића, значајан је Душанов законик, оснивање независне цркве, а касније и државе. До драгоцених података о овом периоду може се доћи и проучавањем средњовековне књижевности. Касније, међутим, током новије историје има све мање средстава за процену колективних (националних) особина (Цвијић 2019).

Професор Јован Ђорђевић (2002) такође истиче као националну обавезу очување културне, друштвене, духовне и васпитне вредности, као извор богатства народног стваралаштва и посебности у циљу заштите од униформности и очувања културне баштине, која одређује национални идентитет. У том смислу, улога васпитања мора да буде јасна и доследна у процесу одређивања циљева и задатака и васпитног деловања кроз наставне предмете.

УСМЕРЕНОСТ ОБРАЗОВАЊА У СРБИЈИ НА РАЗВИЈАЊЕ НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА

Полазећи од општих постулата науке о васпитању о значају холистичког развоја личности и Закона о основама система образовања и васпитања (2021), посебно је истакнут циљ који се односи на развијање националног идентитета,

а од чије јачине сасвим сигурно зависи и развијеност интеркултуралности и мултикултурализма, остварености тог циља значајно доприносе учитељи, али и они који учествују у њиховом иницијалном образовању.

Схваћен као темељ друштвеног националног живота, идентитет младим нараштајима треба да омогући стабилност мишљења, понашања и вредносних оријентација – образовању у том контексту припада круцијална улога.

Институције образовног система имају задатак да селекутују елементе културног идентитета: знање, вредности, језик, традиције, обичаје и др. (Аврамовић 2011).

У европском контексту данас, Србија је земља која „стагнира и заостаје, разапета између жеље да сачува национални идентитет и да се укључи у европске интеграције“ (Максић 2011: 203). У том смислу, поменута ауторка наглашава приоритет националног интереса данас, обезбеђивање доступности и повећање квалитета васпитања и образовања у земљи.

Зато се све снажније и могу чути поруке да образовна политика Србије треба да дефинише образовање као кључни фактор очувања и развоја националног и културног идентитета већинског народа и националних мањина. Стога би у васпитање младих требало укључити садржаје у духу постизања бољег познавања језика, историје и других тековина европског и свих других народа који живе на просторима Србије (Максић 2001). Полазећи од питања да ли постоји нешто што би било специфично за младе и грађане Србије, у односу на остале нације, који живе у другим земљама, не може се експлицитно дати одговор, јер надидентитета нема и он се у постојећим нормативима не види.

У циљу разумевања улоге образовања, које би било у функцији очувања националног идентитета и остваривања његових националних интереса важно је испратити најважније изворе као што су миленијумски циљеви развоја земље, планирани правци развоја у сфери образовања кроз стратегију образовања и законску легислативу (закони и правилници који су обухваћени садржаји у функцији националног васпитања).

Циљеви образовања и васпитања се односе на „развој националног идентитета, развијање свести и осећања припадности држави Србији, поштовање и неговање српског језика и свог језика, традиције и културе српског народа, националних мањина и етничких заједница, других народа, и тако се развија национални интерес, затим развијање мултикултурализма, поштовање и очување националне и светске културне баштине“ (Максић 2011:209).

Подстицање развоја образовања, у циљу јачања његових могућности да допринесе развоју целог друштва, подржава Влада Србије. У документу под називом „Национални миленијумски циљеви развоја у Републици Србији“ (2006) износи се опредељење да је у циљу побољшања квалитета образовања неопходно да се ојача национална посвећеност образовању. Унапређивање образовног сектора представља један од националних миленијумских циљева развоја у Србији до 2015. године. У области образовања нагласак је стављен на следеће активности: повећање обухвата деце основним образовањем, стицање занимања, промовисање концепта

доживотног учења и доступност високог образовања, побољшање квалитета образовања и успостављање додатних база за праћење и евалуацију остваривања националног циља и задатака. Они се односе на допринос националном интересу, кроз висок квалитет националног образовања као веома важног развојног ресурса земље и нација које у њој живе.

Стратешка опредељења Србије ка јачању васпитне функције установа образовања и васпитања, јасно указују оне морају обезбедити услове за формирање и развој ставова и вредности националног и културног идентитета који су темељ активног и конструктивног живота у савременом друштву (Стратегија развоја образовања у Србији до 2030).

У Закону о основама система образовања и васпитања (2021), један од циљева (16) јесте „развој личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине“.

Принципи су усмерени на једнакост/демократичност, развијање позитивних људских вредности и поштовање различитости, али се истиче и „аутономија установе кроз планирање и остваривање одговарајућих активности, програма и пројеката у циљу унапређивања квалитета образовања и васпитања поштујући специфичности установе и локалне средине“ (10).

Исходи су такође усмерени на „друштвене и грађанске компетенције: способност да ефикасно и конструктивно учествује у свим облицима радног и друштвеног живота, поштује људска права и слободе, комуницира асертивно и ненасилно посебно у растућој разноликости друштва и решавању сукоба“.

Једна од кључних компетенција за целоживотно учење је „друштвене и грађанске компетенције: способност да се ефикасно и конструктивно учествује у друштвеном и радном животу и да се ангажују у активном и демократском учешћу, посебно у све разноврснијим заједницама“, а једна од општих међупредметних компетенције јесте „одговорно учешће у демократском друштву“ (2).

У анализираним документима, уочљиво је инсистирање на једнакој заступљености интереса свих народа који живе у Србији у толикој мери да је очигледна идеја о равноправности језика, традиције, културе и других обележја свих народа Србије у образовању и васпитању, а да би се национални идентитет развијао, односно свест и осећање припадности држави Србији, неопходна је реализација програмских садржаја кроз реализацију одређених предмета у школи. Професор Петар Рајчевић (2012) истиче податак да се у Педагошком речнику из 1967. године указује на потребу да наставни програми треба да садрже и неопходне елементе националне културе.

У даљем тексту биће извршена анализа могућности за остваривање циљева националног васпитања које пружа настава музичке културе и музичка педагогија, које су сагледане кроз опис и дела најзначајнијих аутора који се баве овом тематиком.

ДОПРИНОС МУЗИЧКЕ ПЕДАГОГИЈЕ У ПРОЦЕСУ РАЗВИЈАЊА НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА

У процесу конституисања и обликовања српског националног идентитета „истовремено се развијала и српска музика, која је имала интегративну и васпитну функцију и испољавала се кроз развој родољубља и основних моралних вредности” (Базић, Павловић 2017: 280). Сећања на славу српске средњовековне државе у средњем веку је српске националне свести. У периоду вишевековне турске власти одржавање верских обреда и народних обичаја било је забрањено. И поред супротстављања турске власти очувања српског националног идентитета, иза зидина манастира и цркава очувало се црквено појање а на сеоским прелима и поселима народни обичаји, песма, свирка и игра. Како Зорислава Васиљевић наводи „историјска предања и десетерачки стих – испеван уз гусле, одражавала су херојски дух и бунт српског народа у вишевековном ропству” што осликава континуитет српског музичког идентитета (Васиљевић 2000: 12). Стога народна традиционална музика може у великој мери употпунити и обогатити сазнања и доживљај ученика о историјском и културном развоју свог народа јер „омогућава урастање у догађаје удаљене и временски и просторно” (Бодрожи, 2015: 176).

Стварањем модерне српске државе након ослобођења од Отоманског царства у културно-просветном препороду који је уследио, велику улогу је имала и музика. У делима композитора уметнички су обликоване композиције инспирисане српским народним стваралаштвом, духовном музиком и националном историјом. До стварања Југославије српска музика се развијала на основама традиционалне и духовне музике.

Настава музичке културе у основној школи кроз одговарајуће музичке садржаје може значајно допринети формирању и развоју националног идентитета. Одговарајући музички садржаји подразумевају традиционално музичко стваралаштво како свога тако и других народа, патриотске песме, духовну и уметничку националну музику (Павловић, Сарајлић 2018). Од велике је важности да се кроз наставу развије позитиван емоционални однос ученика за наведена садржаје, наставник треба да младима *ојвори свей музике* „као опцију у којој је могуће пронаћи одговоре на бројна питања која се тичу њиховог сопственог идентитета” (Цветковић, Ђурђановић 2014: 319). Стога је значајно да наставни програми обухвате садржаје који ће омогућити свестран и целовит развој личности ученика. Како Зоран Аврамовић истиче, основношколски наставни планови и програми један су од кључних чинилаца неговања и очувања националних вредности и националног идентитета (Аврамовић 2010, према Павловић, Сарајлић 2018). Из наведених разлога од велике је важности да се у наставним програмима већа пажња посвети заступљености музичких садржаја националног васпитања.

Проучавајући анализу програма Славка Гајића у периоду од 1870. до 1995. године можемо уочити да третман народне музике није био увек исти, нити је често био на завидном нивоу. Њено присуство у наставним програмима зависило је од односа састављача програма према народној музици као и од општих и друштвено-политичких прилика. Може се приметити да су у програмима од 1870. до 1904.

године углавном понуђене црквене и световне песме при чему се не прецизира колико и које су то народне песме које се обрађују међу световним. Тек у програму за српске православне вероисповедне основне народне школе у Угарској, 1909. године, уз песму се појављује атрибут „народна” у којима она први пут у наставном програму има истакнутије место (Гајић 1996). Посебно место у наставним програмима певања, затим музичког васпитања и коначно музичке културе, народна музика је добила у наставном програму музичке културе у оквиру Заједничког плана и програма васпитно-образовног рада у основној школи, донетог 1984. године. Један од задатака предмета наставе музичке културе је да „певањем, свирањем и слушањем посебно негује љубав и разумевање ученика за традиционалну народну музику” Народне песме се у програму обрађују кроз активности: извођење музике певањем и свирањем, дејче музичке игре, основе музичке писмености и упознавање музичких дела слушањем. У програму се по први пут појављују предлози упознавања музике других земаља што доприноси комплетнијој представи о народној музици уопште. Кроз активност дејче музичког стваралаштва препоручује се „импровизација ритма и мелодије у духу наше народне традиције”. Наставници од тада имају задатак да правилним избором у наставни процес укључе одговарајуће садржаје вредних дела народне музике. Од предложених песама за обраду у млађим разредима половину чине народне песме. Упоредујући третман фолклорне музике кроз наставни програм из 1984. године са програмима који су му претходили Гајић закључује „да је овај програм постигао врхунац у досадашњим наставним програмима основне школе јер, према њему, традиционална народна музика представља један од главних стубова наставе музичке културе” (Гајић 1996: 564).

О заступљености садржаја народног музичког стваралаштва у наставним програмима музичке културе писала је и Божана Миловановић (Миловановић 2009: 324–332). Анализом су обухваћени програми од 1984 до 2009. године. Закључено је да третман традиционалне народне музике у програмима није на задовољавајућем нивоу. Уочено је да традиционалне песме и игре нису обухваћене у одговарајућој мери, да традиционалне народне песме нису предложене програмом за слушање у настави као и да је инструментална народна музика потпуно запостављена.

Сагледавањем и анализом музичко-педагошке литературе уочено је да са аспекта наставе музичке културе одређени број радова проучава српске традиционалне песме и игре и духовну музику, као и да је веома мало пажње посвећено патриотским песама, националној уметничкој музици и традиционалној музици других народа.

Значај садржаја који омогућавају упознавање и доживљај српске народне традиције препознат је у одређеном броју радова домаћих аутора као и њен допринос у остваривању задатака националног васпитања.

Ивана Милић (Милић 2012), анализира улогу народних музичких игара у неговању националног идентитета ученика. Ауторка закључује да су традиционалне игре представљене у наставним програмима и уџбеницима музичке културе али сматра да то није довољно те да треба радити не обогаћивању наставе новим садржајима који ће допринети развијању интересовања за националне вредности. Лакушић и Рашковић (2022: 418) након емпиријског истраживања о заступљености

народних музичких игара са подручја Косова и Метохије у разредној настави закључују да су ученици и учитељи мотивисани и свесни да се познавањем народних музичких игара може допринети развоју и учвршћивању националног и културног идентитета као и очувању народне традиције. Аутори истичу да и поред наведеног става ученици и учитељи остају ускраћени за одговарајућа знања јер се садржаји овог типа ретко и недовољно обрађују на часовима предмета Музичка култура и Физичко васпитања, које је ово истраживање обухватило.

У раду *Рашиански мојиви* (Павловић 2004), музички фолклор Рашког краја обрађен је са методичко-дидактичког аспекта. Ауторка је уз основне карактеристике традиционалне игре и песме југозападне Србије представила и одговарајуће музичке садржаје погодне за школску обраду и музичко описмењавање у настави музичке културе. О музици Рашког краја говоре и ауторке Рашковић и Павловић (Рашковић, Павловић 2015: 767) и представљају релевантну етномузиколошку и музичко-педагошку литературу која може користити наставницима при избору садржаја са овог фолклорног подручја за обраду у настави. Полазећи од тога да у избору фолклорних садржаја треба поћи од завичајних, деци најближих, а затим ширити интересовања и за друге културе (Стојановић 1996), Рашковић (Рашковић 2019: 241) у емпиријском истраживању утврђује колико ученици четвртог разреда основне школе из Рашког краја познају народну музичку грађу средине у којој живе. Резултати истраживања доводе до закључка да народно музичко стваралаштво има значајно место у наставном процесу, али да народна музичка грађа Рашког краја нема адекватно место. И поред мишљења ученика да у школи имају довољно прилике да се упознају са народном музиком краја у коме живе, кроз питања у вези са народним песмама, народним играма уз песму, народним инструментима, обичајима, закључено је да познавање истих није на адекватном нивоу.

Разматрајући заступљеност и значај укључивања народног музичког стваралаштва у основношколску наставу, ауторке Судзиловски, Ђалић и Ивановић (2012) спровеле су истраживање у основним школама на територији Ужица и Краљева. Резултати истраживања указују да су садржаји народне музике недовољно заступљени у настави и да ученици на крају првог циклуса образовања делимично познају традиционалну музику.

Анализа уџбеника за наставни предмет Музичка култура за млађе разреде основне школе, ауторки Данијеле Судзиловски и Марије Танасковић (Судзиловски, Танасковић: 2022) имала је за циљ да утврди у којој мери они доприносе јачању националног идентитета ученика. Истраживање је обухватило анализу уџбеника више издавача са акцентом на основни текст, дидактичко-методичку апаратуру, илустрације и опште информације при тумачењу песама или композиција намењених слушању. На основу резултата истраживања, ауторке закључују да у уџбеницима Музичке културе, садржаји који доприносе јачању националног идентитета нису у довољној мери заступљени, да је веома мало сликовних садржаја а да опште информације које би представиле традиционалне вредности скоро да не постоје.

Аутори Здравковић и Стојадиновић (2010), указују на могућност актуализације враћанског музичког фолклора у музичком описмењавању ученика у основној

школи и истичу значај музичке традиције и националног васпитања у контексту глобализације. О значају музичког фолкора у музичком описмењавању говоре и аутори Илић и Миловановић и истичу да „народне песме представљају незаобилазни наставни материјал у реализацији елементарног музичког описмењавања” (Илић, Миловановић 2019: 453).

Монографија *Народно музичко стваралаштво Косова и Метохије у основношколској настави музичке културе*, Биљане Павловић (2012), конципирана је тако да разматра теоријске основе и податке о карактеристикама и значају народног музичког стваралаштва наведеног поднебља. Ауторка у монографији разматра и коришћење одговарајућих садржаја у области музичког извођења, слушања музике, музичког описмењавања и дечјег музичког стваралаштва. Емпиријско истраживање указало је да су ови садржаји запостављени у настави музичке културе и да их ученици и наставници не познају у довољној мери.

При сагледавању радова који обухватају духовну музику са аспекта наставе музичке културе, запажен је одређени број радова. У разматрању о недовољној заступљености српске духовне музике у наставним програмима музичке културе, ауторка Цицивић Сарајлић (Сарајлић 2014) указује на значај упознавања овог музичког жанра који је неодојиви део српске националне музичке традиције и културе.

Третман духовне музике у савременој настави може се сагледати и кроз анализу Биљане Мандић (Мандић 2017) која проучава *Заступљеност православног духовне музике у наставним садржајима предмета Музичка култура*. Анализом наставних програма музичке културе од првог до осмог разреда ауторка уочава занемареност православног духовне музике и указује на могућност упознавања са наведеним садржајима кроз корелацију наставе веронауке и музичке културе. Српску црквену музику, иста ауторка, проучава и са аспекта музичке педагогије (Радовић 2001, 2006, 2007; Мандић 2010). У својим радовима Мандић пружа драгоцене податке о почецима развоја српског школства и о заступљености црквеног појања у настави током осамнаестог и деветнаестог века као и о директној повезаности корена музичке педагогије у Србији са црквеним појањем.

Са аспекта музичке педагогије српску црквену музику разматра у монографији *Српска црквена музика* и ауторка Драгана Цицивић Сарајлић (Цицивић Сарајлић 2014). У монографији пажња је усмерена на изнајлажење најадекватнијих дидактичко-методичких могућности практичне примене духовне музике у настави музичке културе у основној школи. Ауторка заступа став да се имплементацијом духовне музике у наставни процес може допринети очувању и неговању српског националног и културног идентитета као и јачања национално-верског идентитета.

Сагледавајући радове који проучавају патриотске песме запажено је да се веома мало пажње посвећује овој теми, посебно са аспекта наставе музичке културе. О недостатку патриотских песама у наставним програмима и уџбеницима музичке културе за основну школу говоре ауторке Павловић и Цицивић Сарајлић (Павловић, Цицивић Сарајлић 2015а), истичући њихов значај у националном васпитању ученика. Исте ауторке (Павловић, Цицивић Сарајлић 2016) у раду *Српска уметничка музика током Великог рата и њена заступљеност у савременој настави музичке културе*, представљају податке о најпознатијим патриотским песмама из времена

Великог рата. У раду посебно указано на значај као и могућности коришћења наведених садржаја у настави историје при обради тематике Великог рата.

У радовима домаћих аутора запажено је веома мало радова који разматрају проблематику заступљености и значаја српске уметничке музике у настави музичке културе. У раду *Традиционална народна музика Косова и Метохије у уметничкој музици* (Павловић 20136) српска уметничка музика инспирисана народном музичком традицијом обрађена је са аспекта наставе музичке културе у основној школи.

Ауторке Павловић и Цицивић Сарајлић (Павловић, Цицивић Сарајлић 2017) разматрају национално васпитање на основама српске уметничке музике у основној школи. Емпиријско истраживање обухватило је ученике осмог разреда са Косова и Метохије и централне Србије са циљем да се утврди у којој мери ученици познају стваралаштво најзначајнијих српских композитора. Резултати истраживања указали су да ученици након завршене основне школе не познају националну уметничку музику у довољној мери.

Национално васпитање у настави музичке културе студиозно разматрају ауторке Павловић и Цицивић Сарајлић (Павловић, Сарајлић 2018) истичући га као важан чинилац целовитог и хармоничног развоја ученика. У *Прилозима* монографије направљен је избор српских традиционалних песама и игара и традиционалне музике других народа, српских патриотских и духовних песама, као и уметничких композиција које као драгоцене садржаји могу имати примену у настави музичке културе. Монографија доприноси актуализацији националног васпитања у основној школи и указује на значај музичког васпитања и образовања у духу националних и интеркултуралних вредности.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Полазећи од националног интереса и вредности образовање се може посматрати као кључни ресурс у функцији развијања националног идентитета и доприносу остваривања националних интереса. Како васпитно-образовни систем носи велики терет одговорности за остваривање циља националног васпитања, поред значаја усвајања знања националне оријентације, ваља континуирано указивати на чињеницу да је национални идентитет детерминанта понашања појединца, али и заједнице. На ову веома важну чињеницу је указао Јован Цвијић, а њен значај се може посматрати кроз избор васпитних метода и средстава појединаца из различитих крајева. У циљу развијања компетентности наставника за балансиран унос садржаја са националним карактером, у Закону о основама система образовања и васпитања су дефинисани поред циља, принципи, исходи, опште и међупредметне компетенције које обавезују на усклађеност националних са проевропским вредностима.

Кроз анализу радова из области музичке педагогије, уочено је да су традиционална народна и духовна музика препознате као садржаји који доприносе остваривању задатака националног васпитања док је веома мали број радова обухватио разматрање заступљености и значаја патриотских песама, српске уметничке музике као и традиционалне музике националних мањина, етничких заједница и других народа у настави музичке културе. Од великог значаја би било подстаћи музичке

педагоге на даља педагошко-методолошка истраживања и студиозније осмишљавање и реализацију наставе музичке културе у циљу успешнијег остваривања задатака националног васпитања, као и наставника из других предметних области.

Национални идентитет не треба поистовећивати са традицијом, јер је традиција флексибилна друштвена конструкција и зависна од актуелног времена. Према речима етнологкиње Мирославе Малешевић, традиција настаје у тренутку савремености, за потребе тог тренутка, није статична и непромењива, већ се трансформише и редефинише, у мањој или већој мери мења и усваја, зависно од формирања одређених концепција и вредности, интереса, потреба и актуелне констелације у друштву, која је зависна од принципа општих хуманистичких вредности, уз поштовање специфичности етичких заједница и идентитета (Малешевић 2009).

Да национално васпитање не би прерасло у националистичко, због чега се у раду често помиње балансирање између теорије и праксе, укупни односи у школи морају да буду утемељени на општим хуманистичким и демократским вредностима и принципима. Уз поштовање духа вредности других нација и култура из којих ће ученици усвајати знања, развијати уверења и сходно томе понашања која гарантују слободу, заштићеност и сигурност у заједници.

Будућа истраживања би било корисно усмерити на анализу понашања и осећања сигурности ученика, зависно од посвећености наставника у реализацији садржаја са националном оријентацијом.

ЛИТЕРАТУРА

- Аврамовић, 2010: Зоран Аврамовић. „Образовна политика између глобалног и националног васпитања”. У: С. Денић (ур.). *Могућности националног васпитања у време глобализације*. Врање. Учитељски факултет у Врању, 51-66.
- Аврамовић, (2011): Зоран Аврамовић. „Традиција и изазови модернизације српског образовања”, У: Љ. Митровић (ур.). „Традиција, модернизација, идентитет”. Ниш: Филозофски факултет, 355-367.
- Арсид, Радојевић 2019: Звездан Арсид и Татјана Радојевић. „Схватања српских хербартоваца о циљу и задацима васпитања”. *Башинина*, св.49. 387-399.
- Бакић, 1897: Војислав Бакић. „*Ойшћина педагошка*”. Београд: Државна штампарија.
- Базић, Павловић 2017: Јован Базић и Биљана Павловић. „Улога музике у реконструкцијама српског националног идентитета”. *Српска филошка мисао*, број 1, 24. vol. 55, Београд: Институт за политичке студије, 279-298.
- Бодрожић, 2015: Ђуро Бодрожић. *Српски идентитет*. Београд-Подгорица: Српска књижевна задруга, Књижевна задруга српског националног вијећа.
- Васиљевић, 2000: Зорислава Васиљевић. *Рај за српску музичку њисменост*. Београд. Просвета.
- Гајић, 1996: Славко Гајић. „Народна музика у наставним програмима предмета Музичка култура у основној школи од 1870. до 1995. године”. *Насијава и васпитање*. (3). Београд: Педагошко друштво Срвије, 552-568.
- Ђорђевић, 2002: Јован Ђорђевић. „*Морално васпитање -теорија и пракса*”. Нови Сад: Савез педагошких друштава Војводине.
- „Закон о основама система образовања и васпитања”, 2021: „Сл. гласник РС”, бр. 129/2021)
- Здравковић, Стојадиновић, 2010: Весна Здравковић и Александар Стојадиновић. „Музичка традиција и национално васпитање у глобализацијском контексту”. У: С. Денић (ур.). *Могућности националног васпитања у време глобализације*. Врање: Учитељски факултет у Врању. 252-264.

- Илић, 2010: Миле Илић. „Национално и интеркултурално васпитање у вријеме глобализације. У: Д. Денић (ур.), *Моћност и национално васпитање у време глобализације: њемајски зборник* (99-107). Врање: Учитељски факултет у Врању.
- Илић, Миловановић 2019: Петар Илић и Бошко Миловановић. „Функционална метода Миодрага А. Васиљевића у реализацији почетне наставе солфеџа”. *Башњина*. св. 47. 445-456.
- Јовановић, 2012: Бранко Јовановић. „Улога школе у развијању националних и проевропских вредности“, У: В. Трифуновић (ур.), *Школа као чинилац развоја националној и културној идентитетима и европских вредности: образовање и васпитање – традиција и савременост*. Јагодина: Педагошки факултет у Јагодини. 75-89.
- Лакушић, Рашковић, 2022: Вуко Лакушић и Божана Рашковић. „Заступљеност народних музичких игара са Косова и Метохије у разредној настави на северу јужне српске покрајине”. *Башњина*. св. 56. 409-420.
- Максић, 2001: Славица Максић. „Васпитни модел школе у функцији остваривања националних интереса“, У: С. Крњић (ур.) *„Ка новој школи: Педагошка исцртавања и школска љакса“*, Резимеи (30), Београд: Институт за педагошка истраживања.
- Максић, 2011: Славица Максић. „Национални интерес у српском образовању“. *Национални интерес - часопис за национална и државна питања*, (7) 3, 203-217.
- Малешевић, 2009: Мирослава Малешевић. „Србија јача од Нокије“. Политике идентитета у посткомунистичкој Србији. У: И. Чоловић (ур.) *„Зид је мртв, живели зидови!* 326-350.
- Мандић, 2010: Биљана Мандић. „Корене развоја српске музичке педагогије потражимо у настави црквеног појања”. *Зборник XII педагошкој форуму*. Београд: Факултет музичке уметности. 217-222.
- Мандић, 2017: Биљана Мандић. „Заступљеност православне духовне музике у наставним садржајима предмета Музичка култура”. У: Б. Мандић, Ј. Атанасијевић (ур.). *Савремена музика између традиције и звука/Архивски ур у комуникацијском дискурсу/Балкан – местио сусрета култура и уметности*. Књига III. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет Крагујевац. 93-99.
- Мијалковић, 2009: Саша Мијалковић. „О корелацији културе и националне безбедности“. *Култура ђолиса*. 11/12, 601-617
- Милић, 2012: Ивана Милић. „Улога народних музичких игара у развијању националног идентитета ученика”. У: В. Трифуновић (ур.). *Школа као чинилац развоја националној и културној идентитетима и европских вредности*. Јагодина: Педагошки факултет у Јагодини. 345-456.
- Миловановић, 2009: Божана Миловановић. „Заступљеност народне музике у наставним програмима музичке културе у млађим разредима основне школе”. *Зборник радова*, (11). Ужице: Учитељски факултет у Ужицу. 325-332.
- Национални миленијумски циљеви развоја у Републици Србији*, 2006: Влада Републике Србије, https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/Nacionalni%20milenijumski%20ciljevi_1.pdf
- Цветковић, Ђурђановић, 2014: Јелена Цветковић и Миомира Ђурђановић. „Слушање савремене музике као изазов музичког образовања данас”. *Теме – часопис за друштвене науке*. Ниш. Универзитет у Нишу, 317-329.
- Павловић, 2004: Биљана Павловић. *Рашански мојивици*, Фолклорно музичко стваралаштво југозападне Србије у основној школи. Рашка: Градац.
- Павловић, 2012: Биљана Павловић. *Народно музичко стваралаштво Косова и Метохије*. Лепосавић: Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу.
- Павловић, 2013б: Биљана Павловић. „Традиционална народна музика Косова и Метохије у уметничкој музици”. *Башњина*. св. 34. 419-430.
- Павловић, Цицковић Сарајлић, 2015а: Биљана Павловић и Драгана Цицковић Сарајлић. „Заступљеност и значај патриотских песама у настави музичке културе”. У: В. Вујевић (ур.). *Наука и слобода*. Пале: Универзитет у Источном Сарајеву. Филозофски факултет Пале. 1143-1154.

- Павловић, Цицковић Сарајлић, 2016: Биљана Павловић и Драгана Цицковић Сарајлић. „Српска уметничка музика током Великог рата и њена заступљеност у савременој настави музичке културе и историје”. У: У. Шуваковић (ур.). *Век српске јолодије* 1915-2015. Косовска Митровица: Филозофски факултет у Косовској Митровици. 359-376.
- Павловић, Цицковић Сарајлић, 2017: „Биљана Павловић и Драгана Цицковић Сарајлић. Национално васпитање на основама српске уметничке музике у основној школи”. *Зборник радова Филозофској факултету у Приштини*. Бр. XLVII (4). Косовска Митровица: Универзитет у Приштини, Филозофски факултет. 143-160.
- Павловић, Сарајлић, 2018: Биљана Белојица Павловић и Драгана Цицковић Сарајлић. *Национално васпийшање у настави музичке културе*. Учитељски факултет Призрен – Лепосавић.
- Радаковић, 2012: Милован Радаковић. „Компоненте националног и европског идентитета”. Београд: Институт за међународну политику и привреду.
- Радовић, 2001: Биљана Радовић. Настава пјевања у основним школама Краљевине Југославије 1918–1941. године, *Архив*. Година II, бр. 2. Београд: Архив Југославије. 162-170.
- Радовић, 2006: Биљана Радовић. „Организација српских православних богослужења између два светска рата”. У: И. Перковић Радак, Д. Стојановић Новићић, Д. Лајић (ур.). *Историја и мислиерија музике*. Београд: Факултет музичке уметности. 2013-224.
- Радовић, 2007: Биљана Радовић. Настава црквеног појања у Карловачкој богословији до Другог светског рата. *Годишњак VI, (6)*. Фоча: Православни факултет Св. Василија Острошког. 71-79.
- Рајчевић, 2012: Петар Рајчевић. „Национално у наставним програмима”. У: В. Трифуновић (ур.) „Школа као чинилац развоја националног и културног идентитета и европских вредности: образовање и васпитање – традиција и савременост”. Јагодина: Педагошки факултет у Јагодини, 213-222.
- Рашковић, Павловић, 2015: Божана Рашковић и Биљана Павловић. „Заступљеност народног музичког стваралаштва рашког краја у етномузиколошкој и музичкопедагошкој литератури”. У: Ж. Миленовић, С Башчаревић (ур.). *Настава и наука у времену и историји*. Лепосавић: Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу. 767-780.
- Рашковић, 2019: Божана Рашковић. „Познавање народне музичке грађе Рашког краја ученика четвртог разреда основне школе”. У: Е. Марковић и С. Минић (ур.). *Зборник радова Учитељској факултету Призрен – Лепосавић бр. 13*, Лепосавић. Универзитет у Приштини – Косовској Митровици, Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу. 241-250.
- Стојановић, 1996: Гордана Стојановић. *Настава музичке културе од 1. до 4. Разреда основне школе*. Београд: Завод за уџбенике.
- Системијација развоја образовања у Србији до 2030*, 2021: https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2021/11/1-SROVRS-2030_MASTER_0402_V1.pdf
- Судзиловски, Ђалић, Ивановић, 2012: Данијела Судзиловски, Марија Ђалић и Марија Ивановић. „Музика и народна традиција у наставним предметима у млађим разредима основне школе”. *Зборник радова бр. 14, година 15*. Ужице: Универзитет у Крагујевцу, Учитељски факултет у Ужицу. 255-266.
- Судзиловски, Танасковић, 2022: Данијела Судзиловски и Марија Танасковић. „Национални идентитет у уџбеницима музичке културе”. *Баштина*. св. 58. 319-430.
- Томић, 2009: Зорица Томић. „Културни идентитет и културна политика”, „*Изазови европских интеејрација*”. *Службени гласник*, 7 /2009, 27-41
- Цветковић, Ђурђановић, 2014: Јелена Цветковић и Миомира Ђурђановић. „Слушање савремене музике као изазов музичког образовања данас”. *Теме – часопис за друштво науке*. Ниш. Универзитет у Нишу, 317-329.
- Џвијић, 2019: Јован Џвијић. „*Психичке особине Јужних Словена*”. Београд: Галија издаваштво.
- Џицивић Сарајлић, 2014: Драгана Џицивић Сарајлић. Српска црквена музика у основношколској настави музичке културе. Косовска Митровица: Факултет уметности у Приштини
- Џицивић Сарајлић, 2014: Драгана Џицивић Сарајлић. *Српска црквена музика у основношколској настави музичке културе*. Косовска Митровица: Факултет уметности у Приштини – Звечан.

Daliborka R. POPOVIĆ

Božana M. RAŠKOVIĆ

NATIONAL EDUCATION IN FUNCTION OF DEVELOPMENT OF NATIONAL
IDENTITY: THE CONTRIBUTION OF MUSIC PEDAGOGY

SUMMARY

The work starts from the question of national interests and values, as well as from the importance of developing national identity for the individual and the society. Considering that national identity, the sense of belonging to the community and togetherness develops from an early age, the importance of national education in that process and its contribution to the affirmation of national values is pointed out, with special reference to the fact that a stronger sense of national identity also contributes to a higher degree of respect for other nations and developing multicultural values and interests. Besides emphasizing the importance of national education expressed in the ideas and conclusions of pedagogues and sociologists, the place of national education in the legal legislation is considered, through which educational policy is implemented, respectively, the focus of education in Serbia on the development of national identity. In that sense, areas that contain fundamental knowledge for the development of national identity are highlighted, with special reference to the contribution of content from the field of musical culture and education. Although a significant resource for developing national identity is recognized in the theoretical framework of national education, the question of strategy and methodology for developing teachers' competence for linking and balancing theoretically based knowledge into reflective practice arises. Through the analysis of works from music pedagogy, traditional folk and spiritual music were recognized as contents that contribute to the achievement of the tasks of national education, while a very small number of works included consideration of the representation and importance of patriotic songs, Serbian artistic music, as well as traditional music of other nations, in the teaching of music culture. It is therefore necessary to encourage music pedagogues as well as teachers of other subject areas to further pedagogical-methodological research and more studious design and realisation of teaching musical culture in order to achieve the tasks of national education more successfully. As a conclusion, it is emphasized that national interests are not fixed through tradition, and that they are determined by interests, needs and the current constellation in society, which is dependent on the principles of general humanist values, while respecting the specifics of ethical communities and identities.

Key words: national education, national identity, educational system, culture, language, history, music.